

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen op het perceel Nieuweweg 52 - 54 te Groningen (Gr.)

H. Buitenhuis & M. Schepers

ARC-Rapporten 2008-95

Groningen
11 november 2009
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van
grondboringen op het perceel Nieuweweg 52 - 54 te Groningen (Gr.)

ARC-Rapporten 2008-95
ARC-Projectcode 2008/124

Opdrachtgever
TNA Vastgoed en projectontwikkeling, dhr. G. Ritsma
Bevoegd gezag
Gemeente Groningen, drs. G.L.G.A. Kortekaas
Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

ARCHIS nummer booronderzoek
29532

Tekst
H. Buitenhuis & M. Schepers
Afbeeldingen
B. Schomaker
Redactie
N. van Malssen

Status
definitieve versie

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 11 november 2009

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Aanleiding tot het uitvoeren van onderhavig onderzoek vormt de voorgenomen bebouwing boven een nog te realiseren ondergronde parkeergarage aan de Nieuweweg-Oostersingel in de stad Groningen. Omdat de werkzaamheden gepaard zullen gaan met bodemversturende ingrepen is voorafgaand hieraan een archeologisch onderzoek noodzakelijk. Dit is in overeenstemming met de Wet op de archeologische monumentenzorg. In opdracht van dhr. G. Ritsma van TNA Vastgoed en projectontwikkeling heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) het archeologisch onderzoek uitgevoerd. Voorafgaand aan het veldwerk is op 21 maart 2008 een voorbereidende bureau-studie verricht door drs. G.L.G.A. Kortekaas, de gemeentelijk archeoloog van Groningen (zie bijlage 2). Het inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van een geo-archeologisch booronderzoek en waar mogelijk een aanvullende oppervlaktekartering vond plaats op 27 juni 2008 en is uitgevoerd door dr. H. Buitenhuis. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1 en zoals nader gespecificeerd in het PvE.¹

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie is gesitueerd in de binnenstad van Groningen en loopt parallel aan de Oostersingel. Aan de zuidkant grenst het plangebied aan de Nieuweweg. Het onderzoeksterrein heeft een oppervlakte van ongeveer 2.000 m² (afb. 1).

1.3 Objectgegevens

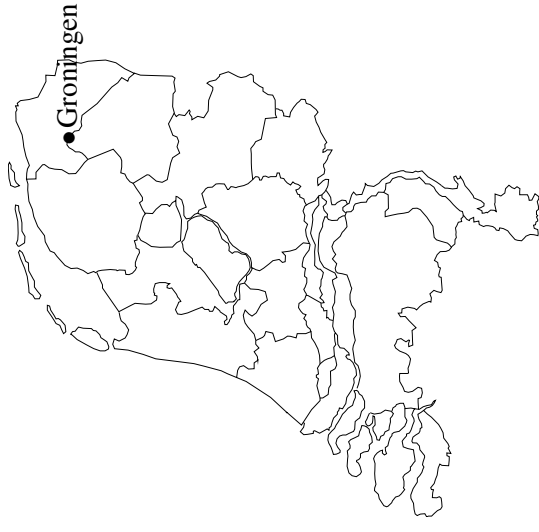
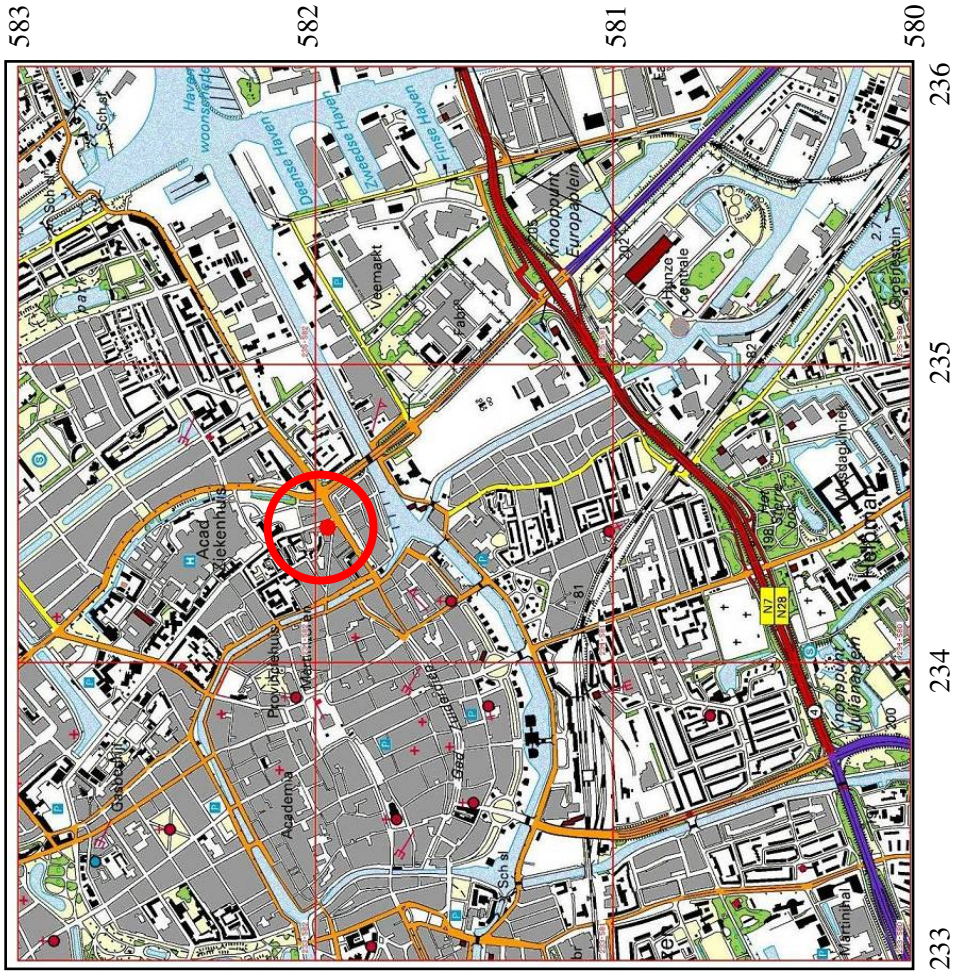
Provincie	Groningen
Gemeente	Groningen
Plaats	Groningen
Toponiem	Nieuweweg 52 - 54 / Oostersingel
Kaartblad	7D
Coördinaten	234.426 / 582.000 234.440 / 581.947 234.455 / 581.940 234.451 / 582.000
Type bodem	Niet gekarteerd, bebouwd
Geomorfologie	Niet gekarteerd, bebouwd

1.4 Doel van het onderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureau-onderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren dan wel aan te vullen. Het IVO kent drie stappen: verkennend, karterend en waarderend. Het verkennende onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen, die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterende onderzoek stelt vast of er

¹De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl

Legenda

— Onderzoekslocatie

Abfbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie (rode stip, omcirkeld) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

archeologische waarden aanwezig zijn en het waarderende onderzoek bepaald de waarde van eventueel aanwezige archeologische resten.

1.5 Werkwijze

Bureau-onderzoek

Voor het bureau-onderzoek wordt verwezen naar bijlage 2. Op afbeelding 3 is duidelijk te zien dat het plangebied zich in het historische stadscentrum van Groningen bevindt.

Inventariserend veldonderzoek

Op het onderzoeksterrein zijn in totaal acht boringen gezet ten behoeve van het archeologisch onderzoek (zie bijlage 1 en afb. 2). De boringen werden waar mogelijk gezet in een verspringend grid om een zo goed mogelijk beeld van het plangebied te krijgen. Tijdens het booronderzoek zijn de boringen indien mogelijk tot 30 cm in het onverstoorde dekzand doorgezet. Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 7 cm en een guts met een diameter van 3 cm. De gutskernen zijn zorgvuldig met een gutsmes afgesneden, waardoor de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. Omdat het bovengrond van het onderzoeksgebied recentelijk sterk verrommeld is als gevolg van sloopwerkzaamheden, is afgezien van een oppervlaktekartering.

2 Inventariserend veldonderzoek

2.1 Bodemopbouw

Om een indruk te krijgen van de algemene bodemopbouw van de onderzoekslocatie, zijn verspreid over het terrein acht boringen gezet (zie bijlage 1 en afb. 2). Een aantal plekken bleek niet geschikt om te boren wegens de aanwezigheid van een kelder, grof puin of fundamente. In de acht boringen is een vrijwel identieke opbouw gevonden. De diepst aangeboorde laag bestond in de boringen uit licht bruingrijs zand. Dit is het zand van de Hondsrug. Dit zand gaat in alle boringen scherp over op een diepte van gemiddeld 3 m –mv in lichtgrijze klei met veel humusvlekken en plantenresten. In boring 8 is zelfs een veenlaagje teruggevonden. Deze lichtgrijze klei gaat geleidelijk over in bruine tot donkerbruingrijze klei, waarin veel puin en baksteen wordt teruggevonden. In de top van de boring 7 is 50 cm zeer venige humeuze grond gevonden: steigeraarde.

2.2 Vondsten

Behalve het baksteen en vele puinresten in de bovenste 2 m van het bodempakket is alleen bij boring 7 in de daaronder liggende klei een fragment aardewerk gevonden dat dateert uit de Nieuwe Tijd (vanaf ca. 1500). Doordat om praktische overwegingen uiteindelijk met een guts moest worden gestoken, was het niet mogelijk tot

diep in het zand te bemonsteren. De bodemresten van dit zand uit de guts bevatten geen archeologische indicatoren.

3 Samenvatting en conclusie

In het bureauonderzoek door G.L.G.A. Kortekaas van de gemeente Groningen wordt de verwachting uitgesproken dat er in het zand resten uit het Laat-Neolithicum kunnen worden gevonden. Deze verwachting is gebaseerd op het gegeven dat op het terrein van het UMCG resten van de Trechterbekercultuur zijn gevonden, waarover een akker is aangelegd. Ook zijn recentelijk bij de opgravingen aan het Damsterdiep artefacten uit het Laat-Neolithicum gevonden. Verondersteld wordt dat bij een identieke situatie op het onderzoeksterrein in de overgang van het zand naar de klei een eventuele bouwvoor kan worden aangetroffen als een 5 cm dikke zwarte tot bruingrijze humeuze laag op een dikke E-horizont. Uit de boringen blijkt dat in het onderzoeksgebied deze oude bouwvoor niet (meer) aanwezig is. Wel is het mogelijk dat het lichtgrijsbruine zand dat is aangetroffen deel uitmaakt van een E-horizont. Dit doet vermoeden dat mogelijk sporen van een laatneolithische bewoning zichtbaar kunnen zijn in dit gebied, wanneer er een groter vlak wordt opengelegd. De kleilaag is ontstaan vanaf de Bronstijd. Van deze kleivlakte wordt verondersteld dat de bewoners op het hogere zand dit gebied hebben bezocht en dat door het verbranden van het gras hier brandlaagjes in zouden zijn ontstaan. In de hier gevonden klei zijn geen brandlaagjes gevonden. Wel zijn in deze kleilaag veel humeuze vlakken gevonden, veel plantenresten en soms veen(plakken). De bovenste 2 m van de bodem bestaat uit humeuze klei met zeer veel baksteen en puinresten. Deze laag is sterk verstoord zodat verder onderscheid niet mogelijk was. In boring 7 is zeer venige humeuze grond aangetroffen, die als tuingrond kan zijn gebruikt: de steigeraarde uit het bureau-onderzoek.

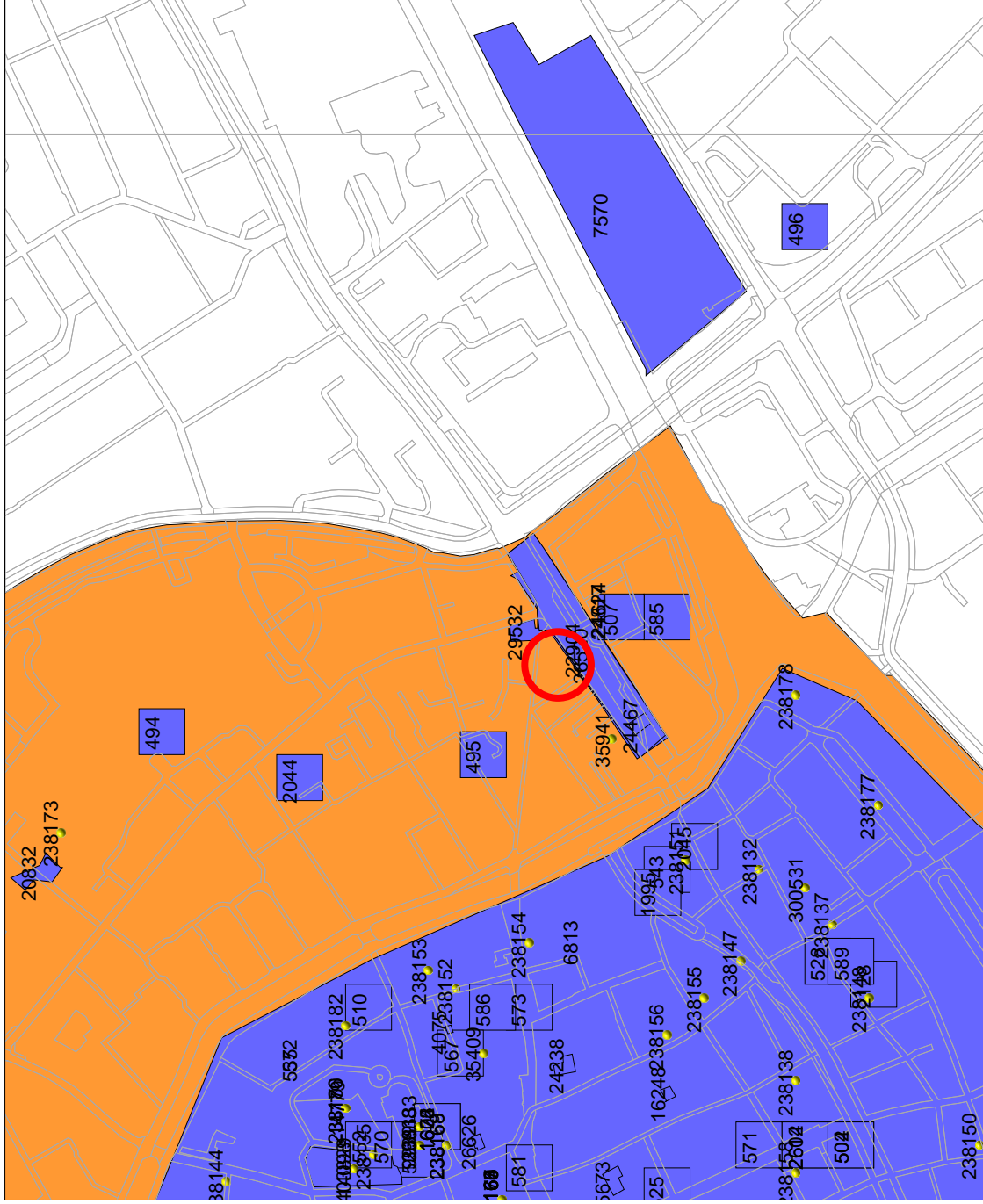
4 Aanbevelingen

Uit het booronderzoek blijkt dat de bodemopbouw dieper dan 2 m –mv grotendeels onverstoord is. Er is derhalve een redelijke kans dat intacte sporen uit het Neolithicum kunnen worden aangetroffen. Daarom wordt geadviseerd een vervolgonderzoek uit te voeren. Het is aan het bevoegd gezag bepalen of, en zo ja in welke vorm, dit vervolgonderzoek moet worden uitgevoerd.

Afbeelding 2 Locatie van de boorpunten op het terrein. Kaart: B. Schomaker.

Legenda

- TOP10 (c)TDN
- WAARNEMINGEN
- ONDERZOEKSMELDINGEN
- MONUMENTEN
  - archeologische betekenis
  - archeologische waarde
  - hoge archeologische waarde
  - zeer hoge archeologische waarde
  - zeer hoge arch waarde, beschermd
- PLAATSNAMEN
- PROVINCIES

Archis2

Afbeelding 3 Archeologische verwachtingswaarden, monumenten en waarnemingen in de omgeving van de onderzoekslocatie (omcirkeld). Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II.

Bijlage 1 Boorstaten

Locatiebepaling	gemeten, GPS
Referentievlak	Nieuw Amsterdams Peil
Maaiveldhoogtebepaling	geschat, overige methoden
Nauwkeurigheid maaiveldhoogte	100 cm

De volgende afkortingen worden in de boorstaten gebruikt.

grondsoort (onderdeel lithologie)		s2	matig siltig
K	klei	z2	matig zandig
V	veen		
Z	zand		
		humus (onderdeel lithologie)	
		h2	matig humeus
bijmengsel (onderdeel lithologie)		h3	sterk humeus
km	mineraalarm		
s1	zwak siltig		

---

boring 1 RD-X: 234.425. RD-Y: 582.014. Boormethode: edelmanboring, guts.

diepte lithologie	kleur	grens	
50 Zs1h3	donker grijs	scherp	<i>Vlekken:</i> sterk gevlekt, licht geel. <i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, weinig. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> bouwvoor.
100 Zs1	licht geelgrijs	scherp	<i>Archeologische indicatoren:</i> puin. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond.
190 Zs2	grijsgrijs	geleidelijk	<i>Laagtrends:</i> kleiig aan de basis. <i>Archeologische indicatoren:</i> puin.
320 Ks1	grijs	scherp	<i>Opmerkingen:</i> lichthumeuze vlekken.
340 Zs1	licht grijsbruin	beëindigd	<i>Bodemhorizont:</i> C. <i>Geologische interpretaties:</i> dekzand.

---

boring 2 RD-X: 234.442. RD-Y: 582.015. Boormethode: edelmanboring, guts.

diepte lithologie	kleur	grens	
100 Zs1	zwart	scherp	<i>Archeologische indicatoren:</i> puin. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> bouwvoor.
160 Ks1	licht bruin-grijs	geleidelijk	<i>Plantenresten:</i> veel.
335 Ks1	grijs	scherp	
350 Zs1	grijsbruin	beëindigd	<i>Geologische interpretaties:</i> dekzand.

---

boring 3 RD-X: 234.428. RD-Y: 582.003. Boormethode: edelmanboring, guts.

diepte lithologie	kleur	grens	
190 Zs1h2	donker bruin	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, veel, puin. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> bouwvoor. <i>Opmerkingen:</i> rommelig.
260 Ks1	bruin	scherp	
300 Ks1	licht grijs	scherp	
310 Zs1	grijs	beëindigd	<i>Geologische interpretaties:</i> dekzand.

---

boring 4 RD-X: 234.450. RD-Y: 582.002. Boormethode: edelmanboring, guts.

diepte lithologie	kleur	grens	
50 Zs1	witgeel	geleidelijk	<i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond.
240 Zs2h2	donker bruin	geleidelijk	<i>Laagtrends:</i> kleiig aan de basis. <i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, spoor. <i>Opmerkingen:</i> rommelig.
260 Kz2	grijsbruin	geleidelijk	
290 Ks1h2	bruin	scherp	<i>Plantenresten:</i> veel.
360 Ks1	licht grijs	scherp	<i>Plantenresten:</i> weinig.
380 Zs1	licht grijsbruin	beëindigd	<i>Geologische interpretaties:</i> dekzand.

---

boring 5 RD-X: 234.437. RD-Y: 581.987. Boormethode: edelmanboring, guts.

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
60 Zs1	bruin	scherp	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, veel. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond.
200 Ks1	donker grijsbruin	scherp	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, spoor, puin. <i>Opmerkingen:</i> rommelig.
260 Ks1	licht grijs	scherp	
280 Zs1	licht bruin grijs	beëindigd	<i>Geologische interpretaties:</i> dekszand.

boring 6 RD-X: 234.458. RD-Y: 581.970. Boormethode: edelmanboring.

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
60 Zs1	bruin	gestaakt	<i>Archeologische indicatoren:</i> puin. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond. <i>Opmerkingen:</i> gestaakt op puin of fundering.

boring 7 RD-X: 234.439. RD-Y: 581.962. Boormethode: edelmanboring, guts.

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
50 Vkm	zwart	scherp	<i>Bodemkundige interpretaties:</i> (veen) veraard. <i>Opmerkingen:</i> tuingrond.
190 Ks1	bruin	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> puin. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> bouwvoor. <i>Opmerkingen:</i> rommelig.
300 Ks1	licht grijs	scherp	<i>Plantenresten:</i> veel. <i>Archeologische indicatoren:</i> aardewerk.
320 Zs1	licht bruin grijs	beëindigd	<i>Geologische interpretaties:</i> dekszand.

boring 8 RD-X: 234.452. RD-Y: 581.948. Boormethode: edelmanboring, guts.

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
100 Zs1	licht geel	geleidelijk	<i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond.
150 Ks1	donker zwartgrijs	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> puin.
250 Ks1	grijs	geleidelijk	<i>Plantenresten:</i> veel. <i>Opmerkingen:</i> veenbandjes.
300 Ks1	licht grijs	scherp	
320 Zs1	licht grijsbruin	beëindigd	<i>Geologische interpretaties:</i> dekszand.

21.03.2008

Gert Kortekaas

Resultaten eerder uitgevoerd onderzoek.

Op de oostflank van de Hondsrug is de afgelopen decennia duidelijk geworden dat rond 2. m – NAP (=/- 40 cm) de omstandigheden voor conservering van zowel vondsten als van sporen uit het neolithicum (en ouder) opvallend goed is (Kortekaas 1987, Kortekaas & Stapert (@@), Vos en van den Berg (@@), zie ook Archis nrs 494 en 20832 op het terrein van het UMCG). Het betreft een deel van een nederzetting uit de Trechterbekercultuur, waaroverheen een akker is aangelegd. Dit was in meerdere fasen geploegd. Verder naar het zuiden is een akker aangetroffen, dat sporen uit het Midden-Neolithicum oversnijdt (archis 569, 577). Recentelijk zijn bij opgravingen tpv het Damsterdiep artefacten (vuursteen en kleine zachte stukjes aardewerk) uit het laat-neolithicum aangetroffen en ook (verderop) ploegkrassen en paalgaten van twee hekwerken. Een eventueel aanwezige bouwvoor laat zich herkennen als een ca 5cm dikke zwarte tot bruingrijze humeuze laag, gelegen op een dikke E-horizont.

Vanaf de bronstijd is de zone rond 2 m – NAP zodanig vernat door zee, rivier en grondwaterstijging, dat akkerbouw onmogelijk was. Door een goede doorlatendheid van het dekzand werd veengroei evenwel verhinderd. Vanaf die tijd vindt kleiopslibbing plaats. Het is mogelijk dat de aldus ontstane, met grassen begroeide kleivlakten regelmatig door bewoners van de hogere zandgronden werden bezocht, waarbij debgrassen werden platgebrand. Mogelijke brandlagen in het tot ca 1,5 dikke kleipakket zouden daar op kunnen wijzen. In de directe omgeving van de Hondsrug ontbreken tot op heden directe sporen van bewoning op de klei; ze moeten evenwel niet worden uitgesloten. De laatste overstromingen en opslibbingen hebben in de Late Middeleeuwen (tweede helft 13^e eeuw) plaatsgevonden (Brinkhuizen 2002). De onderste dm van het kleipakket zijn in de regel humeus en bruin tot zwart van kleur. Het humusgehalte neemt naarboven af. De top van het kleipakket kan een ca 10 cm dikke donkergrijze bouwvoor bevatten.

Na de aanleg van het Damsterdiep in de 15^e eeuw ontwikkelt zich ten noorden daarvan een buitenwijk, het Schuitemuiskwartier. Het kleipakket is daarvoor opgehoogd met stadsafval, zogenaamde steigeraarde. Het betreft humeus materiaal met artefacten van allerlei soort en aard. Het onderzoeksterrein (westzijde) bevindt zich mogelijk net op de gracht, die het kwartier in de late 16^e eeuw omgaf en anders er net buiten. De kans op bewoningssporen uit de periode voor de 17^e eeuw is daarmee niet heel groot. Met de aanleg van nieuwe vestingwerken (vanaf ca 1620) wordt het kwartier in de stad opgenomen en worden straten aangedeld en huizen gebouwd. De hierbij behorende sporen zijn door het verwijderen van funderingen waarschijnlijk grotendeels opgeruimd.

Nog bij te voegen:

Archiskaart, waarop aangegeven: veronderstelde hoogte van het dekzand, onderzoeksmeldingen en het onderzoeksgebied.